

**MILLIY AN'ANALAR ASOSIDA O'QUVCHILARNI IJTIMOY-MA'NAVIY
MUNOSABATLARDA O'Z-O'ZINI BOSHQARISHGA O'RGATISH**

D.Q.Oxunova

FDU o'qituvchi

oxunova2302@gmail.com tel:+998901602032

Annotatsiya: Ushbu maqolada milliy an'analarning shaxs hayotidagi o'rni va ahamiyati, milliy an'analarda asosida o'spirinlar va o'smir yoshdagi o'quvchilarni tarbiyalash, ta'lim berish, ularni o'z-o'zini boshqarishga o'rgatishning pedagogik tomonlari ochib berilgan.

Kalit so'zlar: Hulq atvor tasavvurlar, o'spinlik, o'smirlik, o'z-o'zini boshqarish, ma'naviyat, milliy qadriyat, tarbiya.

**ОБУЧЕНИЕ СТУДЕНТОВ САМОУПРАВЛЕНИЮ В СОЦИАЛЬНО ДУХОВНЫХ
ОТНОШЕНИЯХ НА ОСНОВЕ НАЦИОНАЛЬНЫХ ТРАДИЦИЙ**

Аннотация: В данной статье раскрываются роль и значение национальных традиций в жизни человека, педагогические аспекты воспитания, воспитания и обучения подростков и подростков на основе национальных традиций, обучения их самостоятельному управлению.

Ключевые слова: Характер, воображение, юношеский возраст, юношеский возраст, самообладание, духовность, национальная ценность, воспитание.

**TEACHING STUDENTS TO SELF-MANAGEMENT IN SOCIAL-SPIRITUAL
RELATIONS ON THE BASIS OF NATIONAL TRADITIONS**

Abstract: This article reveals the role and significance of national traditions in human life, pedagogical aspects of education, education and training of adolescents and adolescents based on national traditions, teaching them self-government.

Keywords: Character, imagination, adolescence, adolescence, self-control, spirituality, national value, upbringing.

Har bir xalqning etnik xususiyatlari milliy xarakterida, qobiliyatlari uning ijtimoiy tarixiy rivojlanish jarayonida shakllanib kelayotgan barqaror hislatlarida mavjud bo'ladi. Xalqning ruhiy holati uning milliy madaniyatida, tilida, ya'ni adabiyotida, me'morchiligida, qo'shiq, musiqa, kiyinish va urf-odatlarda aks etadi.

Ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyot xalq madaniyatining umumiy mazmunini o'zgartirsa ham, ajdodlar yaratgan ma'naviyatdagi ilg'or mazmun va shakllarini, xalqning milliy va ruhiy xarakterini ifodalovchi va bashariyatga xizmat qiladigan tomonlarini saqlab qoladi. Ana shularga ko'ra an'analarni avlodlar birligi va bolanishini ifoda etuvchi vosita sifatida talqin qilish maqsadga muvofiq.

Shaxs hulq atvor tasavvurlarning shakllanishi uning butun hayoti davomida o'zgarib, rivojlanib boraveradi. Lekin hulq atvor qiyofasining asosiy qirralari ularni oila a'zolarining faol ishtiroklari bilan, atrofdagi omillarning ta'siri va omillarga shaxsning munosabati natijasida xulq-atvorning yangi hislatlari paydo bo'la bordini. Ommaviy madaniyatning kirib kelishi milliy an'analimiz, odatlarimiz shuningdek yoshlarning axloqiy fazilatlarining o'zgarishiga ham sabab bo'ldi.

Odatda har bir shaxsning hulq atvor xususiyati va ularga bog'liq tasavvurlari juda xilmaxil bo'lib, bular uning irodaviy va ahloqiy sifatlariga uzviy bog'liqdir. Bu hislatlarga iroda kuchi,

mustaqillik, qat'iylik, chidamlilik, matonat, o'zini tuta bilish kabilar kiradi. Xulq-atvorning ahloqiy-hulq atvor sifatlari–intizomlilik, mas'uliyatlilik, muruvvatlilik, samimiylik, haqqoniylik, insonpavvarlik, kamtarlik, kengfe'llilik, tortinchoqlik, kelishuvchanlik, mehnatsevarlik kabilardan iboratdir.

Insonda ma'lum bir hulq atvor hislatning paydo bo'lishi va shakllanishi ma'lum bir qadriyatga moslanishi (yo'nalishi), ularga taxminiy baho berishida o'z aksini topadi. Subyekt ma'lum bir hislatni ongida loyihalashtirib olganidagina qadriyatga yo'naltirish haqida gap ketishi mumkin. Qadriyatga nisbatan yo'naltirishning shakllanishi ehtiyoj hamda faoliyatga moslashish orqali faollashadi. Ma'naviyat to'g'risidagi mulohaza yuritiladigan odamlarning xatti-harakatlariga e'tibor beriladi. Xuddi shu boisdan ma'naviyatning mohiyati xatti-harakatlarda to'la aks etadi.

Ilk o'spirinning psixik rivojlanishini harakatga keltiruvchi kuch jamoat tashkilotlari, maktab jamoasi, oila, mahalla va ta'lim jarayonining talablari darajasi bilan u erishgan psixik kamolat o'rtasidagi ziddiyatdan iborat bo'lib, ushbu qarama-qarshiliklar uni hulq atvor tasavvurlarining tezkor o'sishi orqali bartiraf qilinadi.

Tasavvurlar shakllanishining eng jadal darajasi ilk o'spirinlik yosh davriga to'g'ri keladi. Unda borliq haqida bilimlar tizimi shakllangan bo'lib, muhim hayotiy ahamiyatga ega bo'lgan hodisa va obyektlar haqida aniq tasavvurlar mavjud bo'ladi. Bu tizimda shaxs uchun o'ta muhim elementlar bo'lib, shaxsning boshqa tasavvurlari ana shu muhim elementlar atrofida uyg'unlashib boradi. Bu daraja tasavvurlarning obyektivligi bilan xarakterlanib, ular shakllanishi jihatidan ijtimoiy tabiatga ega bo'ladi. Xuddi shu ma'noda hulq atvor tasavvurlar yuqori darajada shakllangan ijtimoiy tasavvurlardir.

Hulq atvor tasavvurlar – shaxsning shunday tasavvurlari tizimiki, ular vositasida shaxs «ma'naviyat» tushunchasi atrofida barcha hodisa va obyektlarni tushunadi va ularga nisbatan ma'lum munosabatni shakllantirgan bo'ladi. Ular ijtimoiy bo'lgani uchun ham «ma'naviyat»ning deyarli barcha sohalarini: Vatan taqdiri bilan o'zini bog'lash, o'z Vatani tarixi bilan faxrlana olish, fan, din, diniy va milliy qadriyatlar, an'analar, insoniyat yaratgan hulq atvor durdonalar haqidagi tasavvurlarni o'z ichiga oladi.

Hulq atvor tasavvurlar ijtimoiy tasavvurlarning bir tarmog'i bo'lib, u qotib qolgan ma'lum kognitiv narsalar emas, balki ular doimiy rivojlanishda, harakatda va taraqqiyotda bo'ladi. Uning dastlabki bosqichi idrok qilish bosqichi bo'lib, unda bevosita ongda aks etadigan ma'lumotlar qabul qilinishi, ular anglanganlik va shaxs uchun zarurat nuqtai nazaridan saralanishi ro'y beradi. Undan so'ng ikkinchi bosqich – assotsiativ bog'lanishlar bosqichi ro'y beradi, ya'ni bunda ongda yangi xabarlar eskilar bilan solishtirilib, assotsiativ va hulq atvor bog'lanishlar o'rgatiladi. Yuqoridagi ikkinchi bosqichning umumiy xususiyati umumlashtirish–generalizatsiyadir. Keyingi bosqichlar ko'proq tafakkur va tushunchalar sohasiga taaluqli bo'lib, unda har bir ma'lumot yoki xabar differensial holda individ uchun ahamiyatlilik nuqtai nazaridan ajratiladi va shu asosda ma'lum ustanovkalar shaklida shaxs xulq-atvori yo'nalishini belgilaydi. Adabiyotlar tahlili va o'tkazilgan tadqiqot natijalariga asoslangan holda o'spirinlarning aksariyat qismida o'z-o'zini boshqarishga nisbatan passivlik kuzatilib, bu holat ularning o'z-o'ziga beradigan baholari hamda individual ijtimoiy-psixologik xususiyatlari bilan ham bog'liq degan fikrga kelish mumkin. Bu jarayonni o'rganib chiqish orqali biz quyidagi xulosalarga keldik:

- O'spirinlik davridagi eng asosiy ehtiyojlardan biri bo'lgan qaramlikdan ozod bo'lish ehtiyojini tushunmaslik, o'spirinlarning mustaqilligini cheklab qo'yish o'z-o'ziga bo'lgan ishonch hissining susayishiga olib keladi;
- o'spirinlarda o'z-o'zini ta'lim muassasalarida boshqara olish, individual va intellektual qobiliyatlarini mustaqil takomillashtirib borish ko'nikmalarini shakllantirishda pedagoglarning o'рни juda katta;

- o'spirin o'quvchilarning ijodiy qobiliyatlarini ro'yobga chiqarish va ularning kelgusida mustaqil aqliy qobiliyatlarini o'stirib borishda, ayni jarayonda ularning o'z-o'zini boshqarishga o'rgatishda ularning mustaqil ijodiy ishlarini ro'yobga chiqarishiga ko'maklashish katta ahamiyatga ega;
 - o'spirinlarning o'z-o'zini ahloqan idora qilishga o'rgatishda oila-mahalla hamkorligining o'rni beqiyos o'rin tutadi;
 - ota-onalar tomonidan o'spirinlarning faqat xato va kamchiliklariga urg'u berilishi, atrofdagilar tomonidan uning ko'p tanqid qilinishi keyinchalik unda o'z-o'zini ijtimoiy munosabatlarda boshqarish ko'nikmalarining to'g'ri shakllanmasligiga zamin yaratadi;
 - insonning jamoa oldida so'zga chiqa olmaslik, begonalar bilan suhbatlashishdan qo'rqish, odamlardan qochish, o'ziga ishonmaslik, ta'lim jarayonida o'z qobiliyat va imkoniyatlarini to'la namoyon qila olmaslik ko'rinishlarida namoyon bo'ladi, bu holat o'spirinlarda o'z bilimidan shubha qilish, olayotgan bahosiga mos bilimga ega emaslik va buni o'qituvchi hamda boshqa o'quvchilar tomonidan fosh etilishidan qo'rqish hissini vujudga keltiradi.
- Xulosa qilib aytganda o'spirin yoshlarni milliy ananalar asosida tarbiyalash va o'z-o'zini boshqarishga o'rgatish oldimizda turgan dolzarb masalalardir. Yoshlarni ommaviy madaniyatning salbiy illatlaridan saqlashning eng samarali usuli ham milliylikimizga ko'proq e'tibor berishdir deb o'ylaymiz.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Охунова, Д. К., & Шоюсупова, О. А. (2016). PEDAGOGICAL BASES OF HARMONIOUS EDUCATION OF STUDENTS. Ученый XXI века, (5-1 (18)), 42-45.
2. Oxunova, D. (2022). O 'QUVCHILAR BILIMINI BAHOLASHGA ZAMONAVIY YONDASHUVLAR. Academic research in educational sciences, 3(2), 870-876.
3. Kahrhorjonovna, O. D. (2022). Approaches to Preparing Future Teachers for the Organization of Cognitive Processes in General Secondary Schools. Miasto Przyszłości, 29, 6-7.
4. Kahrhorjonovna, O. D. (2022). Future Teachers' Specific Characteristics of Development of Cognitive Acceptance of Professional Knowledge. Miasto Przyszłości, 29, 1-2.
5. Охунова, Д. К., & Шоюсупова, О. А. (2016). ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ГАРМОНИЧНОГО ВОСПИТАНИЯ СТУДЕНТОВ. Ученый XXI века, 45.
6. Жумабоев, А. Г., Базаров, А. А., & Полвонов, Х. М. (2020). Катализатор реформинга курилмаларидан агфу-этан блоки курилмасига "курук газ" узатишда газ таркибидаги суюк углеводородларни ажратиш олиш схемасини тадбиқ этиш. Science and Education, 1(3), 212-216.
7. Xayrullo o'g'li, M. A., & Madaminovich, P. X. (2023). TUZLI TIZIMLARDA ERUVCHANLIK. SCIENTIFIC ASPECTS AND TRENDS IN THE FIELD OF SCIENTIFIC RESEARCH, 1(10), 183-187.
8. Madaminovich, P. K. (2023). TECHNOLOGICAL CALCULATIONS FOR THE PRODUCTION OF LIQUID CHLORINE CALCIUM DEFOLIANT. Journal of Modern Educational Achievements, 5(5), 363-373.
9. Madaminovich, P. X., & Hamroqulovich, M. M. (2022). PROCESSING OF FISH AND FISH PRODUCTS. American Journal of Interdisciplinary Research and Development, 4, 212-215.
10. Xayrullo o'g'li, M. A., & Madaminovich, P. X. (2022, April). TARKIBIDA KARBAMID, KALSIYNING XLORAT VA XLORIDLARI TUTGAN SUVLI TIZIMLARDA ERUVCHANLIKNI O 'RGANISH. In E Conference Zone (pp. 153-156).